

Az újjáépítés. Az OTI jelentése az MKP Állampolitikai Osztályának a magyar társadalombiztosítás helyzetéről

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PIL 274. f. 12. cs. 134. öe.)

Lásd: A szociálpolitika és társadalombiztosítás fejlődése az 1945 és 1956 közötti időszakban című bevezető tanulmány vonatkozó részét.

A második világháború után jelentős mértékű volt Magyarországon a nemzeti vagyonok pusztulása, aminek mértéke 40%-ra tehető. Ez a rendkívüli mértékű értékvesztés a társadalombiztosítási pénztárakat, folyómérlegeket, értékpapír-, ingatlan- és részvényalapú beruházásait is érintette. A háború során keletkező anyagi és pénzügyi károkat tovább súlyosbította a világtörténelmi rekordnak számító hiperinfláció, ami teljes mértékben elérte a még meglévő, főleg értékpapírokban és betéti tőkék formájában fennmaradt társadalombiztosítási vagyont. Ennek következtében az egyik legfontosabb újjáépítési feladat az ún. valorizáció volt, azaz a járadékok (és egyben a társadalombiztosítási mérleg) pénzügyi rekonstrukciója és értékállóságának biztosítása.

Az öregségi biztosítási ágazat problémái végeredményben válaszütra visznek. Fel kell vetni először azt a kérdést, hogy fenntartható-e egyáltalán a mai biztosítási rendszer. Az átmeneti felfüggesztés esetén, és ezt a gyakorlati valóság, nem szenved-e a rendszer olyan sérüléseket, hogy azok többé ki nem heverhetők? Ha a várományfedezeti rendszer pénzügyileg csődbejutott, nem kell-e – mint egy elmúlt politikai rendszer csődtömegét kezelniük az egész kérdést, átmenetileg, – politikai érdekből – felosztó-kirovó rendszerre áttérni és az új öregségi járadékok megállapításával ezek fedezetéül a folyamatos járulékbévitel mellett az esetleg módosítható régebbi tőketartalékokat is igénybe venni?

Ily módon kétségtelen szociálpolitikai sikereket érhetnénk el tömegek felé, és erre szociáldemokrata oldalról többször történt már utalás; kétségtelen pillanatnyi siker lenne, de – néhány rövid év alatt a felgyűjtött tőkék teljesen eltűnnének, nem csak a múlt rezsim, hanem a mi jóvoltunkból is, – és munkástömegeink öregségi biztosítás nélkül maradnának, ill. a biztosítást új alapokon újra kellene kezdeni.

Véleményünk szerint pillanatnyi sikerekért nem szabad a felhalmozott, a munkásság által korábban begyűjtött tőkéket, még ha ezeknek a sorsa jelenleg bizonytalan is, ezért feláldozni, hanem annyit kell belőlük átmenteni, amennyit csak lehet. A biztosítási technika elméletének jelenlegi állása szerint a legfejlettebb biztosítás-pénzügyi fedezeti rendszer a várományfedezeti rendszer. Jelenlegi magyar problémáira és átmentésének lehetőségeire az előző fejezetekben rámutattunk.

Pártunknak ebben a kérdésben állást kell foglalnia. Nem vitás, hogy az állásfoglalást egyrészt az Európában és ezen belül Magyarországon ez idő szerint fennálló

gazdasági rendszer, másrészt pedig keleti nagy szomszédunk, a Szovjetunió fogja meghatározni. [...] De ezen a problémán túlmenően a demokratikus Magyarország ma az is kívánja tőlünk, hogy a társadalombiztosítást megszilárdult alapokkal, reális szolgáltatásokkal ki is terjesszük. Az újjáépítés során nemcsak a MABI, de az egész magyar társadalombiztosítás alapjaiban reformra szorul. Alapvető hiba volna, ha a MABI vagy általánosságban a magyar társadalombiztosítás újjáépítésénél megelégednénk az eddigi keretek újra kitöltésével. Mint a Szakszervezeti Tanács emlékirata került a népjóléti miniszter elé a társadalombiztosítás kiterjesztésére és egységesítésére vonatkozó elgondolásunk. Az emlékirat szövegét idemellékeljük.

A/ A szerkezeti reform (egységesítés)

Pártunk programja a biztosítás általánosítása, minden dolgozóra való kiterjesztése. A hozzá vezető út a demokratikus Magyarországon keresztül vezet, amelyben a munkásosztály vívja a harcát a reakció ellen, a hegemoniáért. Ebben a harcban a követendő út a társadalombiztosítás önkormányzatának minél szélesebb alapokon történő helyreállítása és a munkásság domináló szerepének a biztosítása, hogy ezek az önkormányzatú intézmények minél erősebb bástyái legyenek a munkásosztálynak. Az egységesítés és a társadalombiztosítás kiterjesztése ezeket a bástyákat erősíti.

A betegségi biztosítás mai széttagoltsága nem utolsó sorban a dolgozók társadalmát bontja meg. Célunk csak az lehet: egységes betegségi és öregségi szolgáltatás a dolgozók minden rétege számára. [...] Az egységesítés irányába eső próbálkozásoknak természetesen igen nagy gazdasági (pénzügyi) kérdéseket kell megoldaniuk és a különböző dolgozó rétegek között fennálló osztálykülönbségeket és a fasiszta időkben különösen kiélezett válaszfalakat kell lebontaniuk. Itt nem elég szép elméleteket gyártani, hanem kellő óvatossággal, de ha kell, kellő határozottsággal is kell eljárni.

Az egységesítés terén megtörténtek az első lépések: az OTI-ba beolvasztják az OMBI-t, szimbolizálva ezzel is az ipari és mezőgazdasági munkásság egyesülését. Az egyesítés elvileg kimondatott, de gyakorlata még nem alakult ki és óriási nehézségekbe fog még ütközni.

Az első MABI–OTBA találkozó is megtörtént. Egyelőre teljes a merevség az utóbbi részéről. Az OTBA képviselői, – saját elvtársaink – többé-kevésbé nyíltan kihangsúlyozták azt, hogy a köztisztviselők rétegnek semmi kedve sincs ahhoz, hogy a magánalkalmazottakkal a betegségi biztosításban egy kalap alá vonják őket, bár tudatában vannak annak, hogy az OTBA minimális betegbiztosítása mennyire elmarad a magánalkalmazottaké mögött. Nagyjában és egészében nyíltan bevallották, hogy bevonásukat azért nem tartják kívánatosnak, mert ez az első lépés volna a közalkalmazottak társadalmi különállásának a lebontásában.

Lebontásra és beolvasztásra várnak az öregségi biztosítás kereteibe illeszthető, jó részét társadalmi egyesületek formájában működő különböző temetkezési egyesületek, az 1928: XL. tc. XI. fejezete alapján működő vállalati nyugdíjpénztárak és az 1940: XII. tc. alapján működő nyugdíjkiegészítő pénztárak. Ezek különállása biztosítási, üzemgazdasági és társadalompolitikai szempontból egyaránt káros. A temetkezési

egyesületek és a vállalati nyugdíjkiegészítő pénztárak ez idő szerint még a pénzügy-miniszter felügyeleti jogkörébe tartoznak; első lépés tehát, hogy ezek a népjóléti miniszter felügyeleti jogkörébe utaltassanak.

A szakmai családpénztárak az iparügyi minisztériumhoz tartoznak. A szakmai családpénztárak elve vitathatatlanul helyes. Felügyeletük azonban a Népjóléti Minisztérium alá tartozik. A szakmai családpénztárak szolgáltatásait mennyiségileg fel kell emelni és eddigi kereteit minden munkavállalóra ki kell szélesíteni.

B/ A szerkezeti (minőségi) reform

1. Betegségi biztosítási ágazat

A hivatása magaslatán álló társadalombiztosításnak a betegségi biztosítás keretében az a célja, hogy a tényleg betegeknek mindent megadjon, amire szükségük van és ezen felül még egy egész sereg olyan dolgot is, amit nem kérnek, de ami gyógyulásuk érdekében szükséges. Jó betegségi biztosítás kevesebb halálesetet és kevesebb rokkantat jelent és lényeges kelléke a jó öregségi és rokkantsági biztosításnak.

A MABI ezt a szempontot szem előtt tartva a betegellátás jelenlegi rendszerét azal akarja minőségileg feljavítani, hogy a körzeti orvosok eddigi feladatkörét, amely eddig igen sokszor csak adminisztratív szerve volt a központi rendelőintézetnek és kórháznak a háziiorvosi rendszer kiépítésével kívánja feljavítani és bizonyos keretek között lehetővé teszi a szabad orvosválasztást. Ennek a lényege abban áll, hogy az intézet kijelöl bizonyos számú – általa minőségileg megbízhatónak tartott – orvost, akik közül a biztosított tagok tetszésük szerint egy év időtartamára háziorvost választanak. A háziorvos kötelessége a beteget és családját legjobb tudása szerint kezelni és szükség esetén szakorvosi konzultációt is igénybe venni. A központi rendelőintézetben szervezett rendelések a jövőben kizárólag szakorvosi rendelések lesznek és a járóképes betegek is csak akkor kell a rendelőintézetbe elmenni, ha kifejezetten szakorvost igénylő diagnózisról, ill. szakorvost igénylő kezeléstről van szó. Minden egyebet a hozzá közellakó háziorvos, ill. szakorvos lát el. Ezáltal megtakarítjuk a betegnek a központi rendelőintézet felkeresésével járó idővesztést, másrészt pedig, minthogy a rendelőintézet forgalma szükségképpen le fog csökkenni, megtakarítjuk, ill. a minimumra csökkentjük azt az időt is, amit a mostani helyzetben a betegnek a rendelőintézetben történő várakozás jelent.

A betegellenőrzés lényeges kifejlesztésével a szolgáltatásokat, elsősorban pedig a táppénz és egyéb szolgáltatásokat csak a tényleg betegekre fogjuk korlátozni. Ezáltal és az előbb említett intézkedések folytán is olyan megtakarításokat remélünk elérhetni, amelyek lehetővé teszik a betegség-megelőzések célját szolgáló különböző üdültetések lényeges kifejlesztését.

Ugyanide tartozik a korábban már rendszeresített periodikus vizsgálatok továbbfejlesztése. A MABI ill. az OTI az utolsó két évben országos jellegű szűrővizsgálatokat rendszeresített. Ennek a lényege az volt, hogy a biztosított népességet rendszeres időközben mellkasröntgen felvételre rendelte be. Ugyanilyen rendszerrel tervbe vettük

a nemi betegségek leküzdésére, megelőzésére, ill. idejekorán történő felismerése végett a periodikus vérvizsgálatot, szívvizsgáló és rákkutató állomás létesítését is. [...] A betegellátás reformjával természetesen együtt halad a fokozottabb orvosellenőrzés és vényre taksálás kiépítése, ami egyrészt minőségi ellenőrzést, másrészt pénzügyi megtakarítást jelent.

2. Öregségi biztosítási ágazat

Az öregségi biztosítási ágban a szervezeti reform különös sok tennivalót kíván. Hogy az öregségi biztosítás minőségileg is feljavítható legyen, ennek bevezetéséül adminisztrációs reformokra van szükség. [...] Pillanatnyilag az a helyzet, hogy a rokkantsági és öregségi járadékra való igényjogosultság, ill. ennek összege a munkaviszony tartamától, ill. a befizetett járulékoktól függ. Ezeket tehát valamilyen módon nyilván kell tartani. A nyilvántartást illetően ez idő szerint az a rendszer, hogy a nyilvántartásokat a kötelező biztosításnak az a szerve, ill. helyi szerve végzi, ahol az illető munkáját teljesítette. A gyakorlatban ez úgy néz ki, hogy a budapesti munkavállalók nyilvántartását az OTI, ill. a MABI, vidéken pedig az OTI-nak a megfelelő helyi szervei végzik. Ha már most, valamilyen munkavállalónál a biztosítási esemény (haláletet, korhatár betöltése, vagy megrokknanás) bekövetkezik, a szükséges járadék-megállapításhoz előbb le kell nyomozni, hogy az illető munkavállaló biztosított voltának ideje alatt hol mindenütt volt munkaviszonyban, az erre vonatkozó adatokat (az ún. várományi adatokat) az illetékes helyi szervektől be kell kérni és csak ennek alapján lehet az illetőnek járadék-jogosultságát, ill. az illető járadékösszeget megállapítani.

Ez még normális időkben is igen hosszadalmas eljárás volt; a pillanatnyi közlekedési nehézségek mellet egyszerűen lehetetlen. Ez a széttagoltság volt nem utolsó sorban az oka annak, hogy az öregségi ágazatban a törvényben előírt periodikus biztosítástechnikai mérlegek ez ideig nem voltak elkészíthetők és így a biztosítástechnikailag szükséges járuléktartalék nagyságát illetően csak többé-kevésbé a levegőben lógó becslésre vagyunk utalva.

Ezért feltétlenül és sürgősen szükségesnek tartjuk egy központi váromány-nyilvántartó hivatalnak a megszervezését, amely az ország valamennyi öregségi biztosításra kötelezett munkavállalójának az öregségi biztosítás szempontjából szükséges adatait nyilvántartja és ennek alapján periodikusan elkészíti a szükséges biztosítástechnikai mérlegeket is.

Az öregségi biztosítás szolgáltatásai terén kettős reformra van szükség: az egyik a szolgáltatások mennyiségi felemelése, a másik a szolgáltatásra való jogosultság korszerű, demokratikus megállapítása. [...] Ezt a kérdéskomplexumot csak az ország gazdasági újjáépítésével párhuzamosan, fokozatosan lehet megoldani. A szolgáltatások mennyiségi felemelése a legszorosabban összefügg az ország teherbíró képességével. Az öregségi ágazat eddigi szolgáltatási rendszere hibás. A járadékigény ugyanis ez idő szerint évi 480 P (havi 40 P) ún. törzsjáradékból s ezen felül a befizetett járulékok 19%-át tevő ún. emelkedő járadékrészből áll. Véleményünk szerint a törzsjáradékot olyan összegre kell felemelni, amely megfelel a létminimumnak. Ehhez szükség esetén jöhet

egy fokozódó járadékrész, amely arányban áll a befizetett díjakkal. Ennek a hivatása volna az egyéni többleteljesítményre való ösztönzést elősegíteni, azáltal, hogy a létminimumot jelentő törzsjáradékhoz a biztosított befizetett járulékaiknak megfelelően többletszolgáltatásra és így egy bizonyos fokú jólétre való igényjogosultságot jelent.

További lényeges javítanivalók vannak az igényjogosultság feltételeiben. A rokkantsági járadékok alacsony voltának nemcsak a megállapított összegszerűségek alacsony volta az oka, hanem az is, hogy azok éppen a befizetett járulékoktól is függővé vannak téve. Már pedig járulékokat befizetni – és ez elsősorban az ipari munkavállalókra vonatkozik, – csak akkor lehet, ha az illető munkaviszonyban van; ha azonban a biztosított munka nélkül van, nem tud járulékot fizetni és így – elsősorban az ipari munkásságnál, de a magánalkalmazotti rétegnél is, ahol pedig a foglalkoztatottság fluktuációja lényegesen kisebb, a munkanélküliségnek jelentős hatása van a jogosultságra és a lerótt járulékok összegére. Ezen a ponton elsősorban azzal a rendelkezéssel lehet segíteni, hogy az állandó összegű törzsjáradékot felemeljük a létminimumra, másrészt pedig azzal, hogy a fizikai vagy szellemi munkavállalók rokkantsági biztosítása munkanélküliségének ideje alatt is fennáll. Az ebből származó járulékteher-többletet az egész munkáltató társadalomra kellene kivetni. Ezzel egyszersmind megtörténne az első lépés a munkanélküliségi biztosítás bevezetése felé, mégpedig oly formában, amely a társadalom részére aránylag kis megterhelést jelent és éppen ezért gyakorlatilag rövidesen megvalósítható.

Külön és nagy fejezet a biztosítás terheinek viselése. A demokrácia fogalmából folyóan a társadalombiztosítási terheket az egész társadalomnak, az egyes társadalmi rétegek teherbíró képességének arányában kell viselni. Ebből az következik, hogy a társadalombiztosítási terheket szervesen be kell építeni az államháztartásba, de mindenképpen oda kell hatni, hogy a létminimumot jelentő törzsjáradék költségeit az állam viselje. Viselje pedig nemcsak papíron, hanem gyakorlatban is.

Ezzel az elvi állásponttal csak látszólag ellenkezik a MABI kezdeményezésére meghozott az a rendelkezés, amely a társadalombiztosítási terheket kizárólag a munkaadókra hárítja át. Nem szabad ugyanis megfelelkezni arról a körülményről, hogy a társadalombiztosítási költségek ugyanúgy az üzemi kalkuláció egyik tényezője, mint akár a nyersanyag értéke, vagy maguk a munkabérek és gyakorlatban mindössze arról van szó, hogy a munkaadók eddig csak a társadalombiztosítási költségek 50%-át vették, 1945. május 1-től kezdve pedig azok 100%-át veszik mint ármeghatározó tényezőt figyelembe. Ezzel azonban pontosan azt a célt érjük el, ami szándékunkban volt: minthogy a termelt árukat az egész társadalom – és köztük maga a dolgozók társadalma is – vásárolja, ezen keresztül a társadalombiztosítási költségek is a teljes társadalomra hárulnak át.

Összefoglalás

Jelentésünk során megkíséreltük felölelni mindazokat az aktuális kérdéseket, amelyek részben a MABI, részben pedig az egész magyar társadalombiztosítás kérdései. Összegezve az elmondottakat, sikerült:

1/ az önkormányzat függetlenségét helyreállítani, törvényesíteni és kiszélesíteni;

2/ a reakciót az intézet egész területén felszámolni, legalábbis oly mértékben, hogy az szabotálásával, a munkafegyelem megbontásával többé komoly nehézségeket már nem okozhat;

3/ az intézet kórházát, rendelőintézetét normális nivóra emelni, sőt szerény keretek között továbbfejleszteni;

4/ a betegsegélyezést felemelt segélyekkel folyósítani és ehhez a pénzügyi fedezetet jelentős részben a magunk erejéből előteremteni.

Nem sikerült:

1/ a betegségi biztosításban a gyógyászati segédeszközök kérdését rendezni;

2/ az öregségi ágazatban a járadékokat folyósítani és jövőbeni folyósításukra elvi határozaton túl megfelelő lépéseket tenni;

3/ a vidéki intézmények működését megindítani;

4/ a társadalombiztosító intézmények működését megindítani;

5/ a szakszervezeti mozgalmat az egyszerű tagságon túl minőségileg elmélyíteni.

A jelentésben részletesen foglalkoztunk a betegségi és öregségi biztosítás problémáival és az újjáépítéssel mint programmal. A betegségi és öregségi biztosítás problémáit mint nyitva lévő vitaanyagot tártuk a párt elé és szükségesnek tartjuk, hogy a párt ezekkel a kérdésekkel, melyeknek hordereje túlnő a biztosítási kérdés keretein, külön e célra kiküldendő bizottságban foglalkozzék. De szükségesnek tartjuk ezen felül, hogy a népjóléti miniszternek a Szakszervezeti Tanács által átnyújtott emlékiratban javasolt külön bizottság is mielőbb megkezdje munkáját, hogy a társadalombiztosítás egységesítése és reformja kellő óvatossággal, de pártunk kezdeményezésére mielőbb meginduljon.

3.2.2. Társadalmi berendezkedés

RÁKOSI MÁTYÁS

Tiéd az ország, magadnak építed

In: Rákosi Mátyás: A fordulat éve.

Budapest, 1948, Szikra. (276–319). 276–278., 299–303.

Rákosi Mátyás (Ada, 1892. március 9. – Nyizsnyij Novgorod, 1971. február 5.), 1904-ig Rosenfeld Mátyás, politikus. 1912-ben végezte el a budapesti Keleti kereskedelmi Akadémiát. 1912 és 1914 között Hamburgban, majd Londonban dolgozott kereskedelmi cégeknél. 1910-től tagja volt a szociáldemokrata pártnak (MSZDP). 1914-ben önkéntes katonai szolgálatra jelentkezett. 1915-ben hadapródként orosz fogságba